

Pasi Tuunaisen esitelmä Suomen Sotahistoriallisessa Seurassa 19.9.2012

Alpo Kullervo Marttinen (1908–1975) oli ansioitunut suomalainen ja yhdysvaltalainen upseeri. Vaikka Marttinen yleni ainoastaan keskijohtoon eikä hänestä milloinkaan tullut kuin eversti kahteen armeijaan, hän on silti tunnetumpi suomalainen sotilas kuin monet jo elämäkertansa saaneet suomalaiset upseerit. Seuraava esitys perustuu 15.10.2012 ilmestyvään allekirjoittaneen laatimaan elämäkertateokseen *Marttinen – kahden armeijan soturi* (Otava). Alpo Marttisen elämänvaiheet olivat poikkeuksellisen värikkäät, ja hänen Mannerheim-ristinsäkin oli loppujen lopuksi aika pieni asia hänen elämässään. Aiheen laajuuden vuoksi joudun nostamaan esiin ainoastaan valittuja paloja Marttisen elämästä. Tässä esityksessä kiinnitän huomiota pääasiassa Marttisen Amerikan-vaiheisiin, jotka kytkeytyvät kylmän sodan kauden tapahtumakehykseen.

Luulin tietäväni paljon Marttisen vaiheista, mutta päästyäni ensimmäisenä tutkijana tutustumaan hänen henkilökohtaiseen jäämistöönsä, tajusin olleeni väärässä. Suureksi avuksi on ollut Marttisen nuorin poika Risto Kullervo (s. 1939), joka antoi käyttööni isänsä yksityisarkiston. Otin siitä 5000 digikuvaa. Suurta hyötyä minulle oli esim. Marttisen taskukalentereista, joita hän piti 33 vuotta päiväkirjan tapaan. Olen kolunnut useiden maiden arkistoja sekä saanut apua ja aineistoa lukuisilta Marttisen Suomessa asuvilta sukulaisilta.

Alpo Marttisen jäämistö on pedantisti järjestetty, enkä voinut välttyä ajatukselta, että hän on halunnut kirjoittaa muistelmansa. Tätä pyysivätkin esim. Paavo Haavikko, L.A. Puntila sekä Joppe Karhunen. Marttisen kielteinen vakiovastaus oli, että hän on joutunut olemaan tekemisissä salassa pidettävien asioiden kanssa. Lisäksi hän teki töitä vielä eläkkeellä ollessaankin. Tunnumme USA:han menneiden asekatkijöiden ja muiden upseerien vaiheet pääpiirteittäin muista teoksista, erityisesti Paavo Kairisen teoksesta *Marttisen miehet*. Itse Marttinen ei tuollaista ilmausta käyttänyt, vaan puhui finneistä ja ”Finno-American Armystä”. Marttinen suunnitteli Yhdysvaltoihin siirtyneiden suomalaisupseerien kollektiivista elämäkertaa 1960-luvun lopulla. Näyttää siltä, että Kairinen hyödynsi Marttisen keräämää aineistoa omaa kirjaansa tehdessään. Lisäksi Antero Aakkula ja Eino Lassila ovat kirjoittaneet kokemuksistaan. Marttisen miehistä on ilmestynyt eritasoisia elämäkertoja, esim. Matti Lukkarin Aito Keravuori -elämäkerta *Vastuunkantaja*.

USA:n armeijaan värväytyminen ei onnistunut asekatkijöiltä käden käänteessä, vaan he pääsivät jatkamaan sotilauriaan vuoden viiveellä. Sillä välin Marttinen solmi yhteydet vaikutusvaltaisiin sotilas- ja siviilihenkilöihin. Näiden kontaktien avulla hän onnistui avaamaan asekatkijoille tien USA:n armeijaan. Yhdysvalloissa elettiin noihin aikoihin keskellä antikommunistista hysteriaa,

joka näyttää tarttuneen myös Marttiseen. Hän oli jättänyt Suomen Mannerheimin nimenomaisesta kehotuksesta, ja hän oli vannonut taistelevansa kommunismia vastaan eri keinoin. Propagandan kirjoittaminen sopi hänen missioonsa. Vuonna 1947 hän laati suomeksi lukuisia nimettömiä lehtiartikkeleita, joissa hän kommentoi Suomen asioita. Hän loi kuvaa Neuvostoliiton uhasta Suomea kohtaan sekä suomalaisten kommunistien salajuonista ja vallankaappaus suunnitelmista. Artikkelit ilmestyivät *Raivaajassa* kesällä ja syksyllä 1947. *Raivaajan* tausta oli sosiaalidemokraattinen, mutta lehden linja oli tuossa vaiheessa hyvin maltillinen ja suomalaista kulttuuria edistävä. *Raivaajan* taustalla vaikutti Marttisen arvostama Oskari Tokoi. Marttinen oli jatkuvasti yhteydessä suurlähettiläs Hjalmar Procopéhen, jonka kanssa hän oli tehnyt yhteistyötä jo Ruotsissa 1946–1946. Marttinen sai heti vuoden 1947 alussa yhteyden myös Emil Hurjaan, joka oli kuuluisa amerikansuomalainen poliittinen vaikuttaja, toimittaja ja kirjailija, joka oli ollut presidentintekijä ja pioneeri gallupien hyödyntäjänä. Hurja huolehti aineiston levityksestä.

Marttinen ei päässyt Bostonin satamaan perhettään vastaan, koska oli liikematkalla Chicagossa. Hän oli varastomiehenä Long Islandilla Crane Plumbing Companyssa, joka valmisti ja möi keittiö- ja kylpyhuonekalusteita. Yhtiön toimiala kuulostaa aika vieraalta hänen taidoilleen. Lisäksi hän osasi noihin aikoihin vain heikosti englantia. Monet yksittäiset tiedot viittaavat siihen, että Marttinen teki suomalaisia tavatessaan havaintoja heidän poliittisesta suuntautumisestaan. Hän esimerkiksi puhui Hjalmar Procopéille epäilyksenalaisista amerikansuomalaisista. Lisäksi Marttista avustanut FBI:n agentti Jerry A. Harri kirjoitti myöhemmin amerikansuomalaisen kommunistisen sanomalehtimiehen karkotuksesta.

Marttisella oli omia ongelmia turvaluokituksensa kanssa. ilmeisesti näytti kirjallisella ja muulla toiminnallaan, että häneen voidaan luottaa. Lisää uskottavuutta hän arvatenkin sai siitä, että oli taistellut puna-armeijaa vastaan. Marttiselta tivattiin, oliko hän koskaan kuulunut IKL:ään – ei ollut, mutta oikeistolainen ja AKS:n valajäsen hän kyllä oli.

Suomalaiset upseerit rekrytoitiin USA:n armeijaan tavallisina sotamiehinä, jotka toimivat alkuvaiheessa hiihtokouluttajina. Marttinen pääsi kuitenkin pian sotakouluihin ja esikuntiin, joissa hän välitti omia kokemuksiaan ja suomalaista sotataidollista osaamista Yhdysvaltojen asevoimien käyttöön. Talvisodankäyntiin liittyvät asiantuntija- ja kehitystehtävät muodostuivat Marttisen ja muiden asekatkijöiden tärkeimmäksi tehtäväkentäksi heidän uudessa isänmaassaan vuosiksi eteenpäin.

Marttinen komennettiin vuoden 1949 alussa Fort Leavenworthiin Kansasiin maavoimien alemman

asteen sotakorkeakouluun (Command and General Staff Collegeen). Väpäli Marttinen pääsi tuon sotilasopetuslaitoksen opettajaksi, ja hänet otettiin oppilaaksi koulun kurssille. Vaikuttamisen kannalta Fort Leavenworth oli hyvä paikka. Palvelu siellä tarjosi Marttiselle tilaisuuden edistää asekatkijöiden uraa. Hän pääsi tekemisiin korkeiden päättävien upseerien kanssa, ja Eino Lassilan mukaan, ”jos ei joutunut, niin hakeutui yhteyteen heidän kanssaan ja esitti suomalaisryhmän tilanteen heille. Nyt siis Marttisen jatkuva ja peräänantamaton ponnistelu ja joskus suoranainen häikäilemättömyys yhteyksien saamisessa johtivat osittaiseen mutta myönteiseen tulokseen”. Lassila luonnehtii Marttista ”kovaksi päällepainajaksi”, joka ei tuntenut sanaa mahdoton.

1950-luvun alussa Marttinen vietti pitkiä ajanjaksoja Alaskassa sekä New Yorkin osavaltiossa tilapäisissä talvikoulutuskeskuksissa. Keväällä 1952 tapasimme hänet syvästä etelästä kahden kuukauden komennukselta. Hän työskenteli Maxwellin lentotukikohdassa Alabaman Montgomeryssa. Työn sisältö ei ole tiedossa, mutta Marttisen toimintaympäristö poikkesi hänen aiemmista kokemuksistaan siinä, että hän työskenteli pääasiassa luonnontieteilijöiden kanssa. Marttinen kertoi työyhteisöstään: ”tohtoreja joka ukko. Mukavia, miellyttäviä herroja. Tutkivat mikä mitäkin karpäsen säärstä alkaen! Ja minä kun tulin tänne vaan ryssän taposta kertomaan!”

Hänen saapuessaan Pohjois-Amerikkaan kylmä sota oli juuri alkamaisillaan ja Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton suhteet olivat jännittyneet. Arktisten alueiden strateginen merkitys oli kasvamassa, ja koska Beringinsalmi tarjosi puna-armeijalle loogisen hyökkäystien Pohjois-Amerikkaan, Alaskan puolustukseen alettiin kiinnittää huomiota. Näihin uhkiin ei kuitenkaan voitu vastata, koska Yhdysvalloilta puuttui sellaisia joukkoja, jotka olisivat kyenneet taistelemaan tehokkaasti kylmässä säässä, lumessa ja pohjoisessa metsämaastossa. Yhdysvaltojen maavoimissa oli yksi yhtymä, 10. vuoristodivisioona, joka oli taistellut toisen maailmansodan loppuvaiheissa Italiassa ilman suksia. Yhdysvalloissa korkeissa esikunnissa oltiin sitä mieltä, että samat joukot soveltuivat kaikkiin tehtäviin. Marttinen yritti selvittää, että asia ei ollut näin yksikertainen.

Opetuksessaan Marttinen käytti sekä Suomussalmea että Kuhmoa esimerkkitapauksina. Luentojensa ja esitelmiensä rekvisiittana hän käytti Raatteen tieltä sotasaaliiksi saamiaan puna-armeijan lippuja. Myöhemmin liput olivat Marttisten Falls Churchin talon alakerrassa haitariovien takana. Sotilasasiamies eversti Unto Mielosen Heikki-poika muistaa, miten Marttinen viihdytti vieraitaan kertomalla, ettei puna-armeija ollut myöntänyt menettäneensä yhtään sotalippua vihollisilleen. Seuraavaksi hän vei vieraansa alakertaansa ja avasi teatraalisesti ovet, joiden takana oli lukuisia puna-armeijan lippuja. Rouva Mirjam Marttinen luovutti 1980-luvulla sotasaalisliput Suomen Sotamuseoon. Osa lipuista on ollut esillä esimerkiksi näyttelyissä.

Marttinen oli mukana ohjesääntötyössä. Hän kirjoitti muun muassa lokakuussa 1951 vahvistetun kenttäohjesäännön *FM 31-70: Basic Arctic Manualin*, joka oli varsin pitkälle ”suomalainen”. Siinä esitettiin myös tilapäisen telttasaunan teko ja hiihtohinaus. Ohjesääntöjä uusiessaan Marttinen kiinnitti huomiota moniin epäjohdonmukaisuuksiin. Niissä keskityttiin lähes yksinomaan alppihiihtoon, vaikka monilla potentiaalisilla operaatioalueilla saattoi kyseeseen tulla vain murtomaahiihto. Marttinen oli mukana myös kokeilu- ja kehittämistyössä. Tärkeimpänä oli kunnollisten hiihtovälineiden kehittäminen. Siinä kunnostautui Mannerheim-ristin ritari, mestarihiihtäjä Olavi Alakulppi.

Jo palveluksensa alkuvaiheessa Marttinen pääsi kommentoimaan sotaharjoituksia ja koulutusohjelmia. Hän ja muut suomalaiset havaitsivat esimerkiksi, että amerikkalaiset toimivat liiaksi teiden läheisyydessä, mikä johtui heikosta maastoliikkuvuudesta ja koulutuksen puutteista sekä tottumattomuudesta talvioloihin. Marttisen tulkinnan mukaan jenkit olivat suunnilleen siinä, missä suomalaiset olivat olleet 1920-luvulla. Joulukuussa 1951 hän antoi *New York Herald Tribune*lle haastattelun, jossa hän otti kantaa harjoitusjoukkojen talvitaitoihin. Marttisen näkemyksen mukaan amerikkalaisista voitaisiin kahdeksassa viikossa kouluttaa säällisiä arktisia taistelijoita, mutta näitä ei voitaisi verrata suomalaisiin. Hän totesi paljonpuhuvasti, että kun lämpötila laski pakkasen puolelle ”suomalaisen komentajan ainoa huolenaihe liittyi suksien voiteluun”. Kaikissa talviharjoituksissa hiihtäminen ei ollut ensisijainen opetuskohte. Monesti harjoiteltiin helikoptereilla vertikaalista saarrosta (maahanlaskuja), Operaatio Market Gardenin tyyliin.

Coloradon osavaltion Camp Carsonissa ja Camp Halessa Marttinen toimi suunnittelu- ja koulutusupseerina Vuoristo- ja talvikoulutusosastossa vuosina 1953–1954. Myöhemmin hänet määrättiin erikoistehtäviin sotaharjoitusten pääerotuomarin esikuntaan (ja hän toimi itsekin kyseisessä pääerotuomarin tehtävässä 1954–1955). Yleensä sotaharjoitusmaasto haravoitiin sen varalta, että sieltä löytyisi varusesineitä. Näin tehtiin, ja etsinnöissä löytyi kiväärejä, pari konekivääriä ja runsaasti reppuja. Sen sijaan etsijöiltä jäivät huomaamatta ne alueelle jääneet kaksi tuliasemissa ollutta kevyttä kranaatinheitintä, jotka löytyivät vahingossa kaksi vuotta myöhemmin. Selitykseksi ei riitä välinpitämättömyys. Laskuvarjojoukoille sallittiin kuitenkin muita joukkoja suurempi hävikki.

Sotilasuransa alkuvaiheessa Marttinen pyrki vaikuttamaan Office of Strategic Servicesin entisen johtajan ja sodanaikaisen tiedustelupäällikön kenraali William J. ”Hurja-Bill” Donovanin kautta.

Donovania pidettiin vihollisen linjojen takana toimivien tiedustelu- ja taistelujoukkojen perustajana. Hänen vaikutuksensa näkyi myös CIA:n luomisessa. Marttisen ja Donovanin suullisten keskustelujen sisältö ei ole tiedossa, ja on ymmärrettävää, ettei paperille laitettu yksityiskohtia. Heitä kuitenkin yhdisti antikommunistinen aatemaailma, ja molemmat uskoivat tilanteen kehittyvän kohti suurvaltojen yhteenottoa.

Neuvottelut YYA-sopimuksesta ja hermostuneisuus kommunistien suunnitelmista Suomen suhteen näyttävät saaneen Marttisen liikkeelle. Hän ehdotti, että USA:sta käsin tuli organisoida laajaa maanalaista toimintaa. Hän esitti 2000 suomalaisen upseerin värväämistä USA:n armeijaan. Jukka Nevakivi on osuvasti kutsunut Marttisen suunnitelmaa ”kolmanneksi jääkäri liikkeeksi” (toisen ollessa Suomen SS-vapaaehtoispataljoona). Nämä ”Amerikan jääkärit” olisivat tarvittaessa muodostaneet Marttisen johtaman Suomen vapautusarmeijan rungon. Marttisen ehdottama suomalaisen osaston värväminen oli sellaisen suuruusluokan kysymys, että siitä keskusteltiin National Security Councilin (NSC) istunnossa. Marttisen ehdotuksia ei suoralta kädeltä tyrmätty, vaan niitä punnittiin tarkasti. Ulkoministeriön suunnittelujohtaja George F. Kennan ei nähnyt Marttisen ehdottamaa suomalaisupseerien määrää järkevänä, koska niin suuri osasto saattaisi ”tarjota Neuvostoliitolle tekosyy” vedota juuri allekirjoitetun YYA-sopimuksen pykälien täytäntöönpanoon. Myöhemmin Marttinen tiputti rekrytoitavien suomalaisupseerien määrän 200:aan, mutta hanke jäi toteutumatta.

Marttinen oli tyytymätön kokemuksensa ja osaamisensa hyödyntämättä jättämiseen. Hän ei peitellyt turhautumistaan, vaan kirjoitti siitä kärjekkäästi ja liioitellen, koska halusi muutoksen asiaan. Suomalaisten tietotaidon tärkeyttä korostaakseen hän antoi Yhdysvaltojen talvisotataidon tilasta hyvin negatiivisen kuvan: ”ellei tapahdu ihmettä, ryssän hiihtodivisioonat hakkaavat tšekäläisen jalkadivisioonan aivan surutta.”

Yhdysvaltojen sotilasjohtoa saattoivat Marttisen mukaan kiinnostaa Neuvostoliiton suunnitelmat miehittää Suomi. Sen vuoksi hän ehdotti huhtikuussa 1948 Donovanille: ”Ottakaa siis meistä miehiä tuohon ”Cold Warin” käyntiin, New Yorkiin, Ruotsiin, Suomeen. Me tunnemme siellä tiet, t.s. tiedustelun, sabotaasimahdollisuudet, maanalaisten järjestöjen olon tai perustamismahdollisuudet.”

Marttinen ei ainoastaan pyrkinyt vaikuttamaan Donovanin kautta, vaan lähetti keväällä 1949 kirjeitä suoraan apulaisesikuntapäällikkö Albert C. Wedemeyerille Pentagoniin. Myöhemmin Marttinen näki ratkaisevina asekätkijöiden uran edistäjinä Donovanin ja Wedemeyerin ohella

Suomen ystävän senaattori Arthur Vandenbergin.

Yhteydenottojen taustalla oli NATO:n perustaminen ja sen mahdolliset seuraukset Suomelle. Marttinen kertoi saaneensa noihin aikoihin viestin itseltään marsalkka Mannerheimilta sekä Pohjois-Suomen komentavalta kenraalilta (1. Divisioonan komentajalta kenraali Aarne Blickilta). ”He luottavat minuun, ja pyysivät apuani, jotta välittäisin heidän näkemyksensä oikeiden henkilöiden tietoon”, Marttinen kirjoitti. Mannerheim ja Blick olivat huolissaan Neuvostoliiton aikeista. Heidän mukaansa Suomi, joka oli ”Länsivaltojen tukikohta”, voitaisiin pitää, mutta ei ilman tukea. Mahdollisuudet olivat rajalliset: ”Normaalien poliittisten kanavien kautta kyettiin ainoastaan saamaan vähän aikaan. Kontaktit ja apu on toteutettava salaisia sotilasteitä pitkin.” Sanojensa vakuudeksi hän liitti kirjeeseensä elokuussa 1948 päivätyn ja englanniksi käännetyn suosituskirjeen Mannerheimilta. Marski kehui estoitta Marttista aikaansaavaksi sotilasjohtajaksi, joka ei epäröinyt tuoda esiin eriäviä mielipiteitä ja ollut puuttumatta sellaisiin kysymyksiin, joihin hän uskoi ja joita hän piti oikeina.

Asiakirjoista käy ilmi, että Marttisen ehdotuksia punnittiin monissa instansseissa. Niitä käsiteltiin osana laajempia suunnitelmia, jotka liittyvät ulkomaalaisten hyödyntämiseen. Kohdealueena Itä-Eurooppa meni selkeästi Pohjoismaiden edelle, ja Pohjolassa toiminnan painopiste oli Norjassa, jossa aloitettiin 1948 ns. *stay behind* -verkoston luominen. Niin ikään 1940-luvun lopulla alettiin keskustella laajemmin itäeurooppalaisten värväämisestä USA:n armeijaan ”muukalaislegioonan” tyyliin. Virallisesti toiminta oli mahdollista vuodesta 1951 lähtien, kun ns. Lodge-laki meni läpi. Vuonna 1947 värvätyt suomalaiset asekatkijat muodostivat kuitenkin ennakkotapauksen tulevalle vieraiden kansallisuuksien käytölle USA:n armeijassa.

Vuodesta 1949 Marttinen osallistui Suomeen kohdistuneeseen strategiseen tiedustelutoimintaan. Pekka Visuri on havainnut, että Suomi alkoi kiinnostaa Yhdysvaltoja tiedustelumielessä juuri 1940-luvun lopulla. Sitä ennen tiedusteluvastuu Pohjolassa oli briteillä. Ei siis ihme, että Staspolisen epäili Marttista brittien agentiksi.

Kesällä 1953 Donovan ja Marttinen ottivat puheeksi erikoisjoukot. Marttinen laati muistion Suomeen kaavailluista erikoisjoukoista. Tiedot asiasta ovat niukat, mutta Aito Keravuori aloitti erikoisjoukoissa syyskuussa 1954 ja Lauri Törni siirtyi niihin myöhemmin. Marttinen ei ollut itse vihreä baretti, joskin häntä pyydettiin mukaan. Marttinen kieltäytyi muun muassa siksi, ettei Marttinen pitänyt erikoisjoukkojen elitismistä. Asiakirjoista ei ole löytynyt mitään viittauksia siihen, että Marttisella olisi ollut tekemistä suomalaisten kaukopartiomiesten Lännen laskuun

Neuvostoliiton alueelle tekemien tiedusteluretkien kanssa.

Tammikuussa 1956 Marttinen sai toiveidensa mukaisen komentajatehtävän tutussa varuskunnassa Fort Carsonissa Kansasissa. Hän painotti inhimillistä tekijää ja henkilöresursseja, ei sokeaa luottamusta teknologiaan. Marttisen mielestä koulutuksen ei tullut olla yksinpuhelua, vaan koulutettavilta tuli kysyä kysymyksiä, ja muutenkin rohkaista aloitteellisuuteen. USA:n armeijan 8. Jalkaväkidivisioonana saapui Saksaan elokuussa 1956 osana ns. Operaatio Gyroscopea. Kyseessä oli joukkojen rotaatio, jossa 8. Jalkaväkidivisioonana vaihtoi paikkaa sieltä Yhdysvaltoihin palaavan 9. Jalkaväkidivisioonan kanssa. Marttisesta oli tullut divisioonansa esikunnan yhteyselimen (G-5) päällikkö. Siinä tehtävässään hän teki yhteistyötä saksalaisten, erityisesti poliisiviranomaisten kanssa. Yhteysupseerin tehtävä kesti vuoden 1957 heinäkuuhun, jolloin Marttinen siirrettiin tiedustelu-upseeriksi reilun vuoden ajaksi.

Hän osallistui sotaharjoituksiin, jossa testattiin 7. Armeijan joukkojen suorituskykyä ja näytettiin voimaa, sillä olihan Unkarissa hiljattain tapahtunut kansannousu, jonka puna-armeija oli interventiollaan verisesti kukistanut. Marttinen saavutti toivomansa nimityksen syyskuussa 1958, jolloin hän sai komentoonsa kokeiluasteella olleen ja rykmenttiä vastanneen taisteluosaston (2d Battle Group), joka oli sijoitettu Bad Kreuznachiin. Hän tarttui tehtäväänsä innolla. Uudet divisioonat jakaantuivat viiteen taisteluosastoon, jotka periaatteessa kykenivät itsenäiseen toimintaan. Kokeilulla pyrittiin luomaan jalkaväkirykmentille kevyempi organisaatio, muun muassa poistamalla pataljoonaporras. Näin ollen kaikki yksiköt olivat suoraan Marttisen alaisia. Hän kykeni johtamaan ja vaikuttamaan suoraan koko taisteluosastonsa toimintaan. Marttinen myös vaikutti siihen, että Saksassa toimineisiin amerikkalaisrykmenteihin liitettiin sissikomppania. Itsenäistä toimintaa pidettiin tärkeänä atomiajan taisteluentällä. Taisteluosastot koulutettiin soveltamaan hajautettua taistelutapaa laajoilla alueilla. Toiminta-alueiden suuri koko muodosti ongelman epäsuoran tulen kannalta, mutta joukkojen tukena oli taktisia ydinaseita. Sen vuoksi Marttinen kävi kesällä 1957 kahden viikon kurssin, jolla hänet perehdytettiin ydinaseiden käyttömahdollisuuksiin. Taisteluosaston komentajana Marttisella ei ollut valtuuksia antaa käskyjä ydinaseiden käytöstä. Komentajana hän palkitsi alaisiaan lomilla näiden hyvistä suorituksista. Everstiluutnantti Marttisen huolenpito alaisistaan vaikuttaa olleen kokonaisvaltaista. Hän kehotti alaisiaan pysymään poissa ongelmista. Marttisen ohje viimeisessä asiakohdassa kuului: ”Kuumat naiset ja kylmä sää voivat olla vaarallisia.”

Marttinen palasi Kansasiin vuonna 1959. Lyhyen komentajatehtävän jälkeen hän palveli helmikuusta 1961 kahden eteläkorealaisen jalkaväkidivisioonan neuvonantajana. Komennus

Koreaan oli eversti Marttiselle henkisesti raskasta aikaa, koska se kesti 16 kuukautta, ja koska hän oli menettänyt kaksi poikaansa nuorina aikuisina. Marttinen todisti Etelä-Koreassa sotilasvallankaappauksen, jossa hän näki yhtäläisyyksiä Mäntsälän kapinaan, erotuksena, ettei Etelä-Koreassa ollut P. E. ”Ukko-Pekka” Svinhufvudin kaltaista vahvaa johtajaa, joka olisi käskenyt kaappaajat kotiin. Työstä hän kertoi mm. ”Annan neuvoja pyytäen ja pyytämättä näille Korean kenraaleille, joille sopisin melkein isäksi!”

Etelä-Koreassa ollessaan Marttinen luki huolestuttavia tietoja Berliinin kiristyneestä tilanteesta elokuussa 1961. Hän kirjoitti vaimolleen: ”Joko jotkut juopot idiootit panevat meidät tavalliset kunnan ihmiset taas tappamaan toisiamme ja hävittämään sen mitä kovalla työllä on taas rakennettu?” Noottikriisi syksyllä 1961 edusti Marttiselle suurta vaaran paikkaa, jossa Suomen kohtalo oli vaakalaudalla. Hän ymmärsi sen olevan heijaste Berliinin tapahtumista ja arveli sen olleen osittain Urho Kekkosen uudelleenvalintamanööveri. Marttinen palasi Suomeen kohdistuneeseen uhkaan ja kysyi Olli-veljeltään retorisesti: ”Joko täältä pitäisi tulla kotimaahan suurten pyssyjen kanssa, vai vieläkö siellä asiat omin voimin hoidetaan?”

Marttinen avusti suomalaisia sotilasasiamiehiä ja diplomaatteja. Marraskuussa 1961 hän kirjoitti Suomen Washingtonin-suurlähettiläälle R. R. Seppälälle tuoden esiin vaikutusmahdollisuuksiensa puutteet: ”Suomen kohtalon nyt äkkiä tultua päivän polttavaksi kysymykseksi, tunnen olevani väärällä puolella maapalloa. Minun sijoituspaikkani pitäisi olla jossain, missä voisin omalta osaltani käyttää asiantuntemustani molempien maittemme hyväksi, sillä olemmehan nyt jos koskaan, molemmat pieni Suomi ja suuri Ameriikka samalla asialla.”

Ylimmän asteen sotakorkeakouluun War Collegen Marttinen pääsi sinnikkyydellään. Opinnot näkyivät mm. siten, että hän rupesi piirtämään ympyröitä siitä, mitä yhden megatonnin ydinlataus tekisi esimerkiksi Washingtonille ja miten 100 megatonnin taistelukärjen tuhovaikutus ulottuisi Pennsylvaniaan. Kyse on aikamoisesta hyppäyksestä, kun muistamme, että Marttisen 40 vuotta kestänyt sotilasura alkoi hevosvetoisesta tykistöä. Kauhun tasapainon hän arveli marginalisoivan ydinsodan. Hän alkoi ajatella globaalisti ja sosiaalisesti. Marttinen kykeni ongelmia tarkastellessaan tuomaan esiin maailmassa ilmenneitä epäkohtia. Suurvaltojen vastakkainolo oli hänen mielestään viime kädessä osoitus ihmisten typeryydestä. Usein häneltä heruikin sääliä kärsiville ja jaetuille kansoille, kuten eteläkorealaisille. Hän ymmärsi köyhyden olevan kasvualusta kumouksellisuudelle. Hänen spesialiteettinsa vaihtui arktisesta sodankäynnistä sotilaallis-poliittisiin operaatioihin kehitysmaissa.

Opintojensa aikana Marttiselle tarjoutui tilaisuus ajaa Suomen asiaa, mikä oli hänen missionsa mukaista. Marttisen diplomityön aiheeksi valikoitui Skandinavian strateginen merkitys. Työn aiheen perusteella olisi voinut kuvitella, että NATO:n vasen sivusta, Norja, olisi saanut Marttiselta runsaasti huomiota. Hän antaa kuitenkin enemmän tilaa Suomen asioille. Hänen mukaansa Yhdysvaltojen tuli jatkaa kaikkien Pohjoismaiden kansallisten päämäärien tukemista ja pyrkiä säilyttämään kaikki Pohjoismaat vapaina, mikä tarkoitti niiden poliittista, taloudellista, psykologista ja sotilaallista tukemista Neuvostoliiton uhkaa vastaan. Hän mainitsi myös taloudellisen tue suomalaiselle ei-kommunistiselle ammattiyhdistysliikkeelle.

Marttinen vastusti Vietnamin sota. Hän totesi toistuvasti: ”Väärä sota, väärässä paikassa, väärään aikaan ja väärää vihollista vastaan (hän sovelsi kenraali Omar Bradleyyn vuonna 1951 Korean sodasta käyttämää tunnettua sanontaa).” Yhdysvaltojen johto ei hänestä ymmärtänyt, ettei ollut monoliittista kommunismia, ja että osa kommunistisista valtioista oli välirikossa.” Marttinen ei kuitenkaan liittynyt sodanvastaiseen liikkeeseen: Hänen mielestään Vietnamin sodan vastaisten mielenosoitusten teho oli jäänyt vaisuksi; ne olivat hänestä ”kaikenlaisten hulluheikkien ja partajaakkojen” järjestämiä, ”joten ei se ainakaan rauhan tuloa jouduttanut”, hän totesi. ”Toivotaan kuitenkin, että järkevämmät voimat saavat tuon viheliäisen ’sodan’ loppumaan – huijausta se on koko homma.” Hän piti sodan päättymistä erittäin tervetulleena ja amerikkalaisia eheyttävänä kehityskulkuna. Pentagonin papereiden julkituloa hän piti niin ikään myönteisenä asiana. Marttiselle Vietnam oli siviilien sota. Nämä vaativat sotilailta mahdottomuuksia. Kun My Lain joukkomurhasta syytetty luutnantti William Calley sai tuomionsa sota-oikeudessa, Marttinen lähetti sähköet valamiehistön puheenjohtajalle ja jutun syyttäjälle onnitellen heitä. Tässä asiassa Marttinen oli jälleen omalla linjallaan ja vastoin amerikkalaisten enemmistöä, joka piti Calleyn tuomiota liian ankarana ja katsoi hänen joutuneen syntipukiksi. Marttinen oli huolissaan USA:n armeijan huonosta julkisuuskuvausta, jota My Lain joukkosurma heikensi edelleen.

Heinäkuusta 1963 lähtien Marttinen oli työskennellyt Pentagonissa, Yhdysvaltojen puolustusministeriön hallintorakennuksessa. Varsinainen työpaikka oli erikoissodankäynnin direktoraatti (Special Warfare Directorate). Marttinen työskenteli sektorijohtajana, jolla oli ainakin 14 alaista. Vastuunalaisessa tehtävässään Marttinen joutui perehtymään Yhdysvaltojen maavoimien erikoissodankäynnin joukkojen toimintaan ja analysoimaan toiminnasta saatuja kokemuksia. Hän kävi usein vihreiden barettien koulutuskeskuksessa Fort Braggissa ja teki tarkastusmatkoja eri puolille maailmaa, Kaakkois-Aasiaan, Eurooppaan ja Panamaan.

Kaikesta päättäen Marttinen ei pitänyt työstään Pentagonissa. Hän kutsui työrupeamaansa

Pentagonissa Winston Churchillilta lainatulla termillä ”synkin hetki” (”my darkest hours”). Marttinen kirjoittaa: ”En ole koskaan nähnyt niin monta egoistista, epärehellistä ja juonittelevaa upseeria yhdessä esikunnassa”. Hän piti noita upseereita pelkinä oman edun tavoittelijoina. Eräs hänen oma kollegansa luonnehti Marttista puolestaan ”liian rehelliseksi ja ristiriitoja kaihtamattomaksi”. Marttinen piti noita sanoja kehuina. Suomessa hän katsoi kieron poliittisia virkanimityksiä ja Moskovan-kortin käyttöä.

Marttisella oli vahvat periaatteet ja hän näki itsensä totuuden puhujana. Hän oli tosiaan suorasukainen mies, joka toi mielipiteensä esiin tilanteessa kuin tilanteessa. Esimerkiksi tavatessaan syyskuussa 1968 suurlähetystön kutsuilla Neuvostoliiton sotilasasiamiehen eversti Afanasjevin Marttinen kirjoitti antaneensa tälle ”helvettä” Tšekkoslovakian miehityksen johdosta.

Pentagonissa työskennellessään Marttinen ystäväystyi puolustusministeriön vaikutusvaltaisen siviilineuvonantajan Fritz Kraemerin kanssa. Kraemer oli Henry Kissingerin mentori, jonka näkemysten sanotaan vaikuttaneen esimerkiksi Donald Rumsfeldin kaltaisiin poliitikkoihin. Marttisella ja Kraemerilla oli tapana käydä lounaalla vielä eläkkeelle jäätyään.

Lauri Törni oli kohtuullisen paljon tekemisissä Marttisen kanssa jo Länsi-Saksassa, ja vuosina 1964–1965 yhteydenpito tiivistyi entisestään. Törni oli usein nähty vieras Marttisilla. Marttisen papereissa on Törnin 19.9.1965 Marttiselle lähettämä kirje, jossa Törni pyytää Marttista auttamaan siirroksaan Thaimaahan toimistohommiin. Marttinen toimi pyynnön mukaisesti ja lisäsi saatteeseen: ”Yrittäkää saada hänelle ylennys!” Kirjeen välissä on vastausviesti, josta selviää, että Törnin asiakirjat oli jo otettu esille, ja tämän täytyi ainoastaan täyttää eräs lomake. Siirtoasian käsittely ei kuitenkaan ehtinyt auttaa Törniä: hän katosi kolme viikkoa Marttisen yrityksen jälkeen 18.10.1965.

Marttinen oli itse anonut siirtoa muihin tehtäviin mahdollisimman kauaksi Pentagonin ympäröistä, joita hän ei kokenut omikseen. Hän otti Teheranissa vastaan sotilasneuvonantajaryhmän esikuntapäällikön tehtävät kesäkuussa 1966. Hän ei ainoastaan koordinoinut sotilaallisen avustus- ja neuvonantajaryhmän esikuntapäällikkönä esikunnan eri osastojen ja elinten toimintaa, vaan perehtyi Iranin asevoimien koulutukseen ja suorituskykyyn. Hän havaitsi, että Iranin maavoimat olivat lähinnä šaahin palatsin vartiojoukkoja, joilla oli surkea moraali. Organisaatio oli täysi sekasotku!”, Marttinen merkitsi kalenteriinsa. Lisäksi hän ihmetteli itsemurharyhmien kuulumista kokoonpanoihin.

Toimintatarmo oli leimallinen piirre Marttiselle. Näin ollen eläkkeelle jääminen merkitsi suurta

muutosta hänen elämässään. Hän meni töihin puolustusteolliseen Raytheon-yhtiöön, joka valmisti tutkajärjestelmiä, ohjuksia ja ohjus- ja ohjuspuolustusjärjestelmiä (yhtiön tuotteista tunnetaan muun muassa Tomahawk-risteilyohjukset sekä Suomessakin käytetyt Sidewinder- ja AMRAAM-ilmataisteluohjukset). Raytheonilla Marttisen tehtävänimeke oli koulutuskonsultti. Välillä hän kävi työtehtävissä myös Libanonissa ja Saudi-Arabiassa. Marttinen epäili Raytheonin motiiveja ja toimintatapoja. Hän kyseenalaisti toimintansa tarkoituksen, koska Iranissa rehotti korruptio.

Marttisen seuraavat työtehtävät liittyivät tiedonkeruuseen ja sen analysointiin, johon hänellä oli taustansa ja sotilasuransa ansiosta hyvät edellytykset. 1970-luvun alussa hän teki matkoja puolustusministeriön laskuun Latinalaiseen Amerikkaan. Hänen tulkintansa Chilen vallankaappauksesta perustui Monroen doktriiniin, jonka mukaan läntinen pallonpuolisko kuului Yhdysvaltain etupiiriin. Marttisen mielestä vallankaappaus oli Fidel Castroa vastaan suunnattu välttämätön toimenpide. ”Itäblokki kärsi Chilessä vakavan tappion kilpailussaan maailmanherruudesta”, hän kirjoitti. Ulkoa johdetun Salvador Allenden kaatumisen esti suunnitelmat toistaa Kuuban kehitys ja perustaa tukikohta ”USA:n selustaan”. Chileä Marttinen piti varoittavana esimerkkinä Suomelle. Siksi hän hämmästeli Suomessa nousutta ”valtavaa Chile-hysteriaa”. Myöhemmin, kun Pinochetin hallinnon todellinen luonne selvisi Marttiselle, hänen asenteensa sitä kohtaan muuttui kriittisemmäksi.

Alpo Marttinen oli koko virkauriansa ajan ollut itse sitä mieltä, että hänen kuuluisi saada ylennys kenraaliksi. Se, ettei ylennystä heru Yhdysvalloissa, alkoi selvitä hänelle viimeistään kolme vuotta ennen suunniteltua eläkkeelle jäämistä vuonna 1965. Sen vuoksi hän käynnisti yritykset myös Suomen suunnalla. Lainsäädännölliset esteet eivät olleet ainoita, vaan ylentämättä jääminen Yhdysvalloissa näyttää siis riippuneen monista tekijöistä. Marttinen kirjoitti veljelleen: ”En minä sitä ole ’menettänyt’ kuten sinä sanot. Olin ulkomailla syntynyt ja toiseksi vastustin Vietnamin sotaan menoa, jota pidin jo silloin, 7 vuotta sitten, sulana hulluutena. Siksi minusta ei tehty kenraalia. Paperini olivat siihen kyllä kunnossa. En tuossa mitään menettänyt. Puhdas omatunto on tärkeämpi kuin kaikki maailman kunniat – ja tiesin täysin mitä tein.”

Samaan aikaan hän oli koko ajan tehnyt töitä jotta saisi ylennyksen Suomessa. Tätä jatkui useiden vuosien ajan. Prosessi alkoi elokuussa 1965, kun Marttinen esitti Sakari Simeliukselle itseään Suomen sotilasasiamieheksi Washingtoniin. Hän kävi myös yksin tai yhdessä Paavo Talvelan kanssa tapaamassa presidentti Urho Kekkosta. Vuonna 1968 Marttinen kävi Tamminiemessä ja jätti Kekkoselle suorasukaiset perustelut, miksi hänet pitäisi ylentää:

”1. Syyt: Mahdollinen hyväksikäyttö Suomessa (Pietari Suurikin meni länteen oppimaan laivanrakennusta!)

Mahdollinen merkittävä yhdysside Suomen ja USA:n välillä

Arvonannon osoitus Suomelle

(Vietnamin tilanteen purku?)

Hän nosti esiin myös ylennykseen liittyvät riskit ja hahmotteli menettelyohjeet ja esitti, että Kekkonen kirjoittaisi kirjeen presidentti Lyndon B. Johnsonille. Kekkonen arkistossa Orimattilassa on kaksi Yhdysvaltojen presidentille tarkoitettua kirjeen suomenkielistä luonnosta. Niistä käy ilmi, että Kekkonen todella huomioi Marttisen pyynnön ja käytti tämän omia perusteluja suosituskirjeluonnoksensa pohjana. Presidentin nimenomaisen päätöksen mukaan adjutantti Urpo Levo oli selvittänyt kirjeen asiasisällön amerikkalaisille.

Eläkkeelle jäätyään Marttinen aktivoitui yhteiskunnallisissa asioissa. Hän piti usein puheita. Niissä hän ensin kehui Suomea saavutuksista. Kehujen jälkeen Marttinen vyörytti sivukaupalla epäkohtia ja Suomea uhkaavia seikkoja – erityisesti Neuvostoliiton puuttumista maan sisäisiin asioihin. Hän ei tyytynyt tuomaan esiin uhkia ja ongelmia, vaan tarjosi omia ratkaisuehdotuksiaan. Marttinen oli selvästi pohtinut ajalle tyypillistä radikalisoitumiskehitystä ja nuorten sukupolvien liikehdintää. Hän ei myöskään ollut tyytyväinen yleisradion ohjelmapolitiikkaan. Marttinen luonnehti ”merkilliseksi” presidentti Kekkonen YYA-sopimuksen 25-vuotisjuhlassa huhtikuussa 1973 pitämän puheen kohtaa, jossa tämä lausui, että maamme olisi kyennyt välttämään talvisodan, jos se olisi vuonna 1937 ”suostunut suunnilleen nykyisen kaltaiseen sopimukseen”. Marttisen mielestä tuon väitteen myötä ”on astuttu sekä jossittelun että asioitten vääristelyn tielle”. Puheen uutisointi amerikansuomalaisten *New Yorkin Uutisissa* johti siihen, päätoimittaja Rauli Virtanen jätti paikkansa.

Marttisen kriittiset sanat ärsyttivät presidentti Kekkonen, joka oli tällaisissa asioissa tunnetusti herkkänahkainen. Hän laati myllykirjeen, jonka tyyli on jossain määrin ivallinen. Kekkonen totesi kirjeessään mm. seuraavaa: ”Annan kaiken arvon kiinnostuksellenne entistä isänmaatanne kohtaan, mutta tietojenne ja esityksenne yksipuolisuudesta teen sen päätelmän, että kenties olisi parasta, jos yrittäisitte rajoittaa käsittelemään uuden isänmaanne politiikkaa, sitä selittämään ja puolustamaan, niinkuin ilahduttavasti havaitsen Teidän yrittäneen tehdä myös puheessanne 15.4.1973.”

Marttisen lähestymisyriytykset Kekkoseen merkitsivät pääasiassa hänen pyrkimystään saada ylennys. Tästä todistaa esimerkiksi se, että Marttinen oli ollut näkemyksissään johdonmukainen, ja hänen

Kekkos-vastainen näkemyksensä oli muodostunut jo ennen tämän presidenttikautta 1940-luvun puolivälissä; siihen lienee vaikuttanut Kekkosen jyrkkä suhtautuminen asekatkijöihin. Vuonna 1972 Marttinen kirjoitti Olli-veljelleen: ”Siellä eivät asiat ole suinkaan parhaalla mahdollisella kannalla. Siellä on luopiojohto.” Toukokuussa hän otti kantaa Kekkosen idänsuhteisiin: ”Suomen poliittinen johto näyttää erikoistuvan kalastukseen. Se onkin hyvä, säästyy tekemästä tyhmyyksiä!” Marttisen mielestä Suomessa olisi tarvittu uutta presidenttiä, mutta Kekkosen vastaehdokkaat olivat vähissä. Hänelle olisi kesällä 1972 kelvannut vain V. J. Sukselainen. Sen sijaan Mauno Koivisto ei hänen tulkintansa mukaan osannut tehdä päätöksiä.

Myllykirjeestä ehti kulua vain neljä kuukautta, kun alkoi tapahtua. *Helsingin Sanomissa* julkaistiin 16.9.1973 silloisen eversti Aimo Pajusen laaja kirjoitus ”Kahden maan everstin puhematkat ärsykkeinä”, jossa älykkönä tunnettu (ja Marttisen tavoin Tornion yhteislyseosta ylioppilaaksi kirjoittanut) nuori eversti haukkui perinpohjaisesti Marttisen toiminnan. Pajunen viittasi suomettumiskeskusteluun ja vihjasi, että Marttinen lietsoi sitä puheillaan. Eniten Pajunen kiinnitti huomiota Marttisen puhujamatkojen ajoitukseen (SALT- ja ETYK-neuvotteluiden aikoihin). Pajunen piti Marttisen puheita osoituksena ”heikosta arvostelukyvystä”.

Marttisen vastine julkaistiin maamme pääsanomalehdessä lokakuun puolivälissä. Marttinen kysyi Pajuselta heti alkuun: ”artikkelinne sisältää huonoa journalistiikkaa, asiantuntemattomuutta ja matalalyöntejä. Kenenkä asialla Te olette?” Marttinen jatkoi, että hän piti mairittelevana, ”että kytkette minun matkani suurpoliittisiin puitteisiin”. Se oli Marttisesta osoitus mielikuvituksesta: ”Minä en kuulu mihinkään vakoilujärjestöön, salaseuraan, kabaaliin enkä edes poliittiseen puolueeseen. Minulla on oma kultakantani, joten en kumarra ruplaa enkä dollaria. Koetan vain tarkastella tätä maailmanmenoa laajemmasta näkökulmasta kuin mitä ’tynnyrin tapin reiästä’ näkyy.” Vastineensa lopuksi Marttinen nimitti Pajusen kirjoitusta ”suutariksi”, jollaiset olivat harvinaisia rannikkotyöläisissä. Ei voida varmuudella sanoa, oliko Pajunen saanut sysäyksen kirjoitukseensa valtakunnan ylimmältä taholta, mutta aikalaisten mielestä tämä on hyvin todennäköistä.

Marttisen puheen sisällöstä ja niiden levittämisestä tehtiin eduskuntakysely. Saarislaisiin enemmistökommunisteihin kuulunut SKDL:n kansanedustaja Kaisu Weckman jätti 13.9.1973 kirjallisen kysymyksen, jonka aihe oli ”Suomen ja Neuvostoliiton suhteita vahingoittavan propagandan levittämisen ehkäiseminen”. Weckman liittikin kysymyksensä lopuksi Marttisen puheet ajankohtaiseen väittelyyn EEC-vapaakauppasopimuksesta.

Marttisella, joka oli ollut jo kauan poissa Suomesta, oli taipumus nähdä asiat mustavalkoisina. Vaikka hän seurasi aikaansa ja vaikka hänellä näyttää olleen kohtuullisen hyvät tietolähteet, Marttinen ei kuitenkaan näytä täysin ymmärtäneen niitä realiteetteja, joiden nojalla Suomen ulko- ja sotilaspoliittinen johto päätöksistään joutuivat tekemään.

Kohdehenkilöni oli vuosien ajan vakiovieras Suomen Washingtonin-lähetystön kutsuilla. Marttisen suututettua puheillaan Suomen ulkopoliittisen johdon kutsuja ei enää lähetetty hänelle, vaikka hän oli ollut Finlandia Foundationin Washingtonin-osaston puheenjohtaja. Suurlähettiläs Leo Tuominen teki Marttisesta *persona non grata*. Samoihin aikoihin nousivat esiin väitteet Marttisen tiedusteluyhteyksistä. Mitkään todisteet eivät kuitenkaan tue edellä mainittuja väitteitä. Kärjekkäimpien lehtitietojen mukaan Marttinen olisi ollut CIA:n palveluksessa jo Suomessa – siis ennen keskustiedustelupalvelun vuonna 1947 tapahtunutta perustamista. Väitteet Marttisen tiedusteluyhteyksistä ovat muutenkin varsin hataralla pohjalla. Ne pohjautuivat pääasiassa lähetystöneuvos Niilo Pusalta saatuihin tietoihin. Niihin on syytä suhtautua varauksella, sillä Pusalla diagnosoitiin sittemmin mielisairaus. Kylmän sodan kuumimpina aikoina tiedustelupalveluiden miehiä tahdottiin nähdä kaikkialla. Kun Marttinen kirjoitti myönteisiä asioita Chilen vallankaappauksesta, hänet leimattiin kommunistisessa *Työmies–Eteenpäin*-lehdessä oikopäätä ”hämäräeverstiksi”.

Marttisen kalentereissa erityisesti 1970-luvun alussa on merkintöjä tapaamisista suomalaisten kenraalien kanssa. Ernei Kanninen oli tietoinen siitä, että Marttinen halusi pitää kontakteja yllä Suomen sotilasjohtoon. Kannisen mukaan Marttinen oli merkittävä osa sitä Suomen salaista sotilastietä länteen, jota kautta ylläpidettiin yhteyksiä läpi koko kylmän sodan kauden. Marttisen käyttökelpoisuus johtuikin ensisijassa siitä, että hän oli pisimmälle edennyt suomalainen asekatkijä, joka oli vieläpä halukas olemaan yhteydessä suomalaisiin. Kenraalit eivät tanssineet Kekkosen pillin mukaan, mistä on selvänä osoituksena se, että kontaktit Marttisen ja puolustusvoimien johdon välillä jatkuivat vielä vuoden 1973 tapahtumien jälkeenkin. Olennaista tuossa yhteydenpidossa oli se, että Marttinen pohjimmiltaan ymmärsi Suomen aseman ja suomalaisten toiveet. Hän kertoi myöhemmin, kuinka hän pyrki jatkuvasti tuomaan esiin Suomen asiaa amerikkalaisille, jotka monesti ymmärsivät Suomen ulko- ja sotilaspoliittisen aseman väärin.

Marttinen oli enemmän tai vähemmän säännöllisessä kirjeenvaihdossa lukuisten entisten esimiestensä kanssa. Kirjeenvaihto on ollut kaikkein aktiivisinta Paavo Talvelan kanssa jo vuodesta 1942 alkaen. Jatkosodan VI Armeijakunnan voimakaksikko, Talvela ja Marttinen, olivat olleet AKS:läisinä hengenheimolaisia jo sotavuosina, ja jakoivat kiinnostuksen maailmanpolitiikkaan ja

yhteiskunnallisiin asioihin. He olivat kunnianhimoisia, ja heitä yhdisti sotakokemusten ohella vapaamuurarius ja Marskin ritarius. Muita Marttisen kirjeenvaihtokavereita olivat mm. kenraalit Aarne Blick, Karl Lennart Oesch sekä Sakari Simelius.

XI Kadettikurssi oli Marttiselle tärkeä viiter ryhmä. Kadettiveljeys yhdisti, ja hänen kohdallaan toteutui ajatus elinikäisestä kadettitoveruudesta. Kurssikavereiden joukossa oli kaksi muuta keskeistä asekätkijää Usko Sakari Haahti ja Reino Lukkari. Marttinen piti itseään amerikansuomalaisten kadettiupseerien johtajana. Hän oli yhteydessä entisiin alaisiinsa: lähetti näille tervehdyskirjeitä ja osallistui erityisesti hänen ”oman rykmenttinsä”, JR 61:n, asevelijuhliin.

Marttiselle ei puoluekanta tai menneisyys ollut ratkaiseva, kun kyse oli kommunistien vastustamisesta. Hän oli kirjeenvaihdossa myös esimerkiksi Oskari Tokoin, Väinö Leskisen, L. A. Puntilan ja Arvo ”Poika” Tuomisen kaltaisten toimijoiden kanssa. Valtaosa Marttisen kontakteista kuului kuitenkin oikeistoon. Marttisella oli yhteyksiä suomalaiseen äärioikeistoon. Nimistä mainittakoon Tuure Junnila ja Georg C. Ehrnrooth. Marttinen kiersi Suomessa ollessaan tapaamassa kontaktejaan sekä puhumassa rotareille ja oikeistovoimille.

Yhteyksiä Marttisella oli myös urheilumiehenä paremmin tunnettuun Lauri ”Tahko” Pihkalaan. Kun Tahko kävi tapaamassa Marttista huhtikuussa 1950, tämä ei oikein innostunut Pihkalan sissiarmeija- ja vastarintasuunnitelmista: ”Paljon ideoita, mutta paljon myös ’tuulella käypää’.” Marttinen oli Pihkalan tavoin Kauko Kareen ja *Nootti*-lehden ympärillä toimineen Torstaiseuran jäsen.

Marttisen ensimmäinen presidentti uudessa kotimaassa oli demokraatti Harry S. Truman, joka oli Marttiselle mieluinen valtionpäämies, koska tämä oli puhunut Suomen puolesta. Marttinen kunnioitti myös republikaanien presidenttiehdokkaaksi suostunutta Eisenhoweria, koska piti kenraalia vahvana johtajana. Sikojenlahden epäonnistunut maihinnousu huhtikuussa 1961 pitäen poliittista johtoa syypäänä fiaskoon. Hänestä ”meidän johtomme – Kennedy kärjessä – epäonnistui täydellisesti. Jos suurvalta menee tällaiseen mukaan, se pitää onnistua; nyt se oli kuin pienten lasten puuhia. Se oli peräti huono ja vaarallinen merkki.” Marttiset antoivat syksyllä 1964 äänensä demokraattien presidenttiehdokkaalle Lyndon B. Johnsonille. Hänen konservatiivinen arvopohjansa heijastui siten, että iän myötä hän alkoi kallistua selvemmin republikaanien kannattajaksi, ja alkoi vuodesta 1968 äänestää republikaaneja, siis Richard M. Nixonia. Marttinen arvosteli toukokuussa 1970 presidenttiä: ”Nixonin hallitus on osoittautunut kykenemättömäksi tehtävänsä. Nixonilta puuttuu kyky innoittaa kansaa; hänen näkemyksensä ja ennakoarviointikykynsä on heikko; hän

pelkää oppositiota ja kritiikkiä – ikivanha heikon johtajan merkki.” Marttinen piti Nixonin Kiinan-vierailua ja pingpong-diplomatiaa ”ainutlaatuisen tärkeinä” tapahtumina. Hän sanoi: ”Olen täysin sen kannalla. Se tulee panemaan Neuvostoliiton vielä aisoihin.” Hän ennakoiki, että edessä on selvästi valtava tapahtumasarja, joka keskittyy Venäjän ja Kiinan välien selvittelyyn. Marttinen näki, että kehitys johtaisi todennäköisesti ”Venäjän vallan laskuun, ellei täydelliseen romahdukseenkin”. Tuollainen kehitys tulisi ”keventämään Euroopan ja Suomen asemaa”.

1960-luvun lopulla Marttinen oli huolestuneena pannut merkille Nixonin hallinnon kaavailut lakkauttaa yleinen asevelvollisuus ja kutsunnat ja siirtyä ammattiarmeijaan. Asiasta käyty keskustelu kiertyi ns. Gatesin komission toimeksiannon ja raportin ympärille. Marttinen kirjoitti mm. *Washington Postiin* ja lähetti kirjeitä päättäjille, jopa presidentille. Marttisen mukaan Gatesin komission suosituksien toteutuminen ja laajan sotilaskoulutuksen laiminlyönti olisivat ”kansallisen itsemurhan ehdotuksia”. Kun Watergate-silmukka alkoi kiristyä Nixonin toimien ympärillä, Marttisen mielestä Nixonin olisi pitänyt ampua itsensä.

Marttinen oli siis yksinkertaisten ratkaisujen mies. Kuvaava tapaus on, kun Marttiset kävivät Lauri ja Paula Kohon kanssa retkellä Famagustassa. Paula Kohon mukaan Marttisella oli selkeä ratkaisuehdotus Kyproksen pattitilanteeseen: ”Koko saari meren pohjaan.” Lähi-idän kehityksen syntipukit olivat Marttiselle selviä. Gamal Abdel Nasseria hän piti Hitleriin ja Staliniin verrattavana ”suur-huijarina”.

Vuosina 1947–1968 Marttinen loi Yhdysvalloissa toisen merkittävän sotilasuran. ”Amerikassa oli mentävä harmaan kiven läpi”, Marttinen luonnehti uraansa USA:n armeijassa ja näki virkauransa ”20 vuotta kestäneenä hyökkäyksenä ylämäkeen”.

Yhdysvalloissakaan Marttinen ei koskaan unohtanut Suomea. Hän seurasi aktiivisesti synnyinmaansa oloja ja pyrki omalta osaltaan varmistamaan, että Suomella olisi pienenä valtiona olemassaolon edellytykset. Hänen päämääränään oli Suomen itsenäisyyden, itsemääräämisoikeuden sekä sen länsimaisen demokraattisen talous- ja yhteiskuntajärjestelmän säilyttäminen. Suomen edun ajamisessa Marttisen tavoitteet olivat pitkälle yhtenevät Suomen ulkopoliittisen johdon tavoitteiden kanssa – keinoista he olivat jyrkästi eri mieltä. Marttinen oli yksityisajattelija, joka oli kiinni kylmän sodan mentaliteetissa loppuun saakka.

Marttisen elämäntyön merkitys ei lopulta ollut sotilasarvosta kiinni. Arvioitaessa Marttisen vaikutusta ja verrattaessa sitä muihin USA:n armeijaan värväytyneisiin suomalaisupseereihin on

selvää, että hän on ollut aivan omassa sarjassaan. Marttinen pystyi vaikuttamaan sellaisissa tehtävissä, joissa hän saattoi puuttua suuriin kokonaisuuksiin – ja siinä samalla edistää Suomen asiaa. Marttinen oli vakaumuksellinen antikommunisti, jolla oli siis selvä missio, joka antoi suuntaa hänen toiminnalleen ja näyttää pitkälti selittävän hänen tekemänsä ratkaisut.